Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA DŽERARDA HOGANA [*GERARD HOGAN*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2019. gada 21. martā [1]

Lieta C-34/18

Ottília Lovasné Tóth
pret
ERSTE Bank Hungary Zrt

(*Fővárosi Ítélőtábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa, Ungārija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Patērētāju aizsardzība – Negodīgi noteikumi – Direktīva 93/13/EEK – Piemērošanas joma – Likumu atspoguļojošs noteikums – Pielikums – Tiesiskais spēks – 3. panta 1. punkts – Termina negodīguma novērtējums – Noteikuma ietekme uz vidusmēra patērētāju – Noteikumu saprotamība – Pretrunīgu valsts spriedumu esamība

1. Izskatāmā lieta ir par tiesvedību starp *ERSTE Bank Hungary Zrt.* (turpmāk tekstā – "banka") un *O. Lovasné Tóth* par konkrēta aizdevuma līguma noteikuma taisnīgumu attiecībā uz mājokli. Apstrīdētais noteikums ir iekļauts hipotēkas dokumentā, un tajā, pirmkārt, ir paredzēts, ka katra puse paziņo, ka tā apņemas pieņemt saskaņā ar debitora kontiem un bankas grāmatvedības un uzskaites datiem sastādītu notariāli apstiprinātu dokumentu kā galīgu, un, otrkārt, ka tās piekrīt, ka saistību neizpildes gadījumā šāds dokuments nodrošina pamatu tiešai piespiedu izpildei.

2. Šajā gadījumā *Kúria* (Augstākā tiesa, Ungārija) iepriekš ir taisījusi vairākus spriedumus attiecībā uz noteikumu, kas līdzīgs pamatlietā aplūkotajam. Šajos spriedumos tā ir atzinusi, ka šādā noteikumā ir tikai veikta atsauce uz valstī spēkā esošo piespiedu izpildes procedūru notariālā kārtībā un tādējādi no juridiskā viedokļa tas neietekmē nedz kādas puses tiesības iesniegt prasību tiesā, nedz arī pierādīšanas pienākumu.

3. Šajā kontekstā iesniedzējtiesa īpaši jautā, vai saskaņā ar Padomes Direktīvu 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV 1993, L 95, 29. lpp.) (turpmāk tekstā – "1993. gada direktīva") pieminētais noteikums tomēr var tikt atzīts par negodīgu galvenokārt kļūdainā iespaida dēļ, ko šāds noteikums var sniegt vidusmēra patērētājam.

4. Pirms šā jautājuma izskatīšanas vispirms ir jāizklāsta attiecīgie 1993. gada direktīvas noteikumi.

1 Oriģinālvaloda – angļu.

I. Atbilstošās tiesību normas

A. Savienības tiesības

1. Direktīva 93/13

5. 1993. gada direktīvas 16., 17. un 20. apsvērumā ir noteikts:

"tā kā līgumu noteikumu negodīga rakstura novērtēšanu atbilstoši izvēlētiem vispārējiem kritērijiem, jo īpaši sabiedriska rakstura pārdošanas un piegāžu jomā, kur tiek sniegti kopēji pakalpojumi, ievērojot lietotāju solidaritāti, jāpapildina ar līdzekļiem dažādu iesaistīto interešu vispārēja izvērtējuma veikšanai; tā kā tam nepieciešama godprātība [labticība]; tā kā, novērtējot godprātību [labticību], jāpievērš īpaša uzmanība pušu pozīcijām pie līguma slēgšanas attiecībā uz to, vai patērētājs kaut kādā veidā ticis mudināts piekrist noteikumiem un vai preces vai pakalpojumi tikuši pārdoti vai piegādāti pēc patērētāja īpaša pasūtījuma; tā kā pārdevēju vai piegādātāju var uzskatīt par godprātīgu [labticīgu], ja tas izturas godīgi un līdzvērtīgi pret otru līguma pusi, kuras likumīgās intereses tam jāņem vērā;

tā kā šīs direktīvas nolūkos pievienoto terminu sarakstu var uzskatīt tikai par indikatīvu un, ņemot vērā direktīvas minimālo raksturu, dalībvalstis savos tiesību aktos var šo noteikumu darbības jomu paplašināt vai sašaurināt;

[..]

tā kā līgum[i] būtu jāsastāda vienkāršā, skaidri saprotamā valodā, patērētājam būtu jādod iespēja faktiski izskatīt visus noteikumus un, ja rodas šaubas, priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam."

6. 1993. gada direktīvas 1. panta 2. punktā ir noteikts:

"Šī direktīva neattiecas uz līguma noteikumiem, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai Kopiena, īpaši transporta jomā."

7. Saskaņā ar 1993. gada direktīvas 3. pantu:

"1. Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības [labticības prasībai], tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam.

[..]

3. Pielikumā atrodas indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem."

8. 1993. gada direktīvas 4. panta 1. un 2. punkts ir formulēti šādi:

"1. Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī ar cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā."

9. 1993. gada direktīvas 5. pantā ir noteikts:

"Līgumos, kuros visi vai atsevišķi patērētājam piedāvāti noteikumi ir rakstveidā, šiem noteikumiem vienmēr jābūt sastādītiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Ja rodas šaubas par kāda noteikuma nozīmi, priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam [..]."

10. Saskaņā ar 1993. gada direktīvas 6. panta 1. punktu:

"Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un ka līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem."

11. Saskaņā ar 1993. gada direktīvas 7. panta 1. un 2. punktu:

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos.

2. Šā panta 1. punktā minētie līdzekļi ietver noteikumus, saskaņā ar kuriem personas vai iestādes, kurām atbilstoši valsts tiesībām ir likumīgas intereses patērētāju aizsardzībā, var saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem iesniegt prasību tiesā vai kompetentās pārvaldes iestādēs, lai panāktu lēmumu par to, vai līguma noteikumi, kas sastādīti vispārējai izmantošanai, ir negodīgi, un lai minētās personas vai iestādes varētu piemērot atbilstošus un efektīvus līdzekļus šo noteikumu ilgstošas izmantošanas novēršanai."

12. Saskaņā ar 1993. gada direktīvas 8. pantu:

"Dalībvalstis var pieņemt vai saglabāt visstingrākos Līgumam atbilstīgus noteikumus jomā, uz ko attiecas šī direktīva, lai nodrošinātu visaugstāko patērētāja aizsardzības līmeni."

13. 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkts attiecas uz:

Noteikumiem, "kuru mērķis vai sekas ir šādas:

[..]

(m) dot pārdevējam vai piegādātājam tiesības noteikt, vai piegādātās preces vai pakalpojumi ir atbilstoši līgumam, vai dot tiem ekskluzīvas tiesības interpretēt visus līguma noteikumus;

[..]

(q) izslēgt vai kavēt patērētāja tiesības celt prasību tiesā vai izmantot jebkādus citus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, jo īpaši, pieprasot patērētājam iesniegt sūdzības tikai šķīrējtiesā, uz ko neattiecas juridiskas normas, nevajadzīgi ierobežojot tam pieejamos pierādījumus vai liekot tam pierādīt faktus, kurus atbilstoši attiecīgajiem tiesību aktiem vajadzētu pierādīt citai līguma pusei."

2. Direktīva 2005/29

14. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2005/29/EK (2005. gada 11. maijs), kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84/450/EEK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004 ("Negodīgas komercprakses direktīva") (OV 2005, L 149, 229. lpp.), 6. panta "Maldinošas darbības" 1. punktā ir noteikts:

"1. Komercpraksi uzskata par maldinošu, ja tajā sniedz nepareizu informāciju un tādēļ tā ir nepatiesa vai ja tā jebkādā veidā, tostarp vispārējā sniegumā, maldina vai var maldināt vidusmēra patērētāju, pat ja informācija ir faktiski pareiza, attiecībā uz vienu vai vairākiem šeit turpmāk uzskaitītajiem elementiem un jebkādā gadījumā liek vai var likt patērētājam pieņemt lēmumu veikt darījumu, kādu viņš citādi nebūtu pieņēmis:

[..]

(g) patērētāja tiesības [..]."

15. Saskaņā ar Direktīvas 2005/29 7. panta "Maldinoša noklusēšana" 2. punktu:

"Par maldinošu noklusēšanu arī uzskata gadījumus, ja tirgotājs, ņemot vērā 1. punktā aprakstīto, tajā minēto būtisko informāciju slēpj vai sniedz neskaidri, nesaprotami, divdomīgi vai nepiemērotā laikā [..] un ja tas [..] liek vai var likt vidusmēra patērētājam pieņemt tādu lēmumu par darījuma veikšanu, kādu viņš citādi nebūtu pieņēmis."

II. Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

16. 2008. gada 27. oktobrī banka un *O. Tóth*, kura saistībā ar vienošanos rīkojās nolūkos, kas nav saistīti ar viņas komercdarbību, uzņēmējdarbību vai profesiju, noslēdza aizdevuma līgumu dzīvojamā nekustamā īpašuma iegādei. Attiecīgi nav strīda par *O. Tóth* patērētāja statusu 1993. gada direktīvas 2. panta b) punkta izpratnē.

17. Tajā pašā dienā *O. Tóth* ieradās pie notāra un paziņoja, ka ir informēta par visiem aizdevuma līguma punktiem. Šis paziņojums tika iekļauts publiskā aktā ar nosaukumu "Vienpusējs paziņojums par parāda atzīšanu".

18. Aizdevuma līguma I.4. punkts, kas arī ir notāra sagatavotā publiskā akta daļa, ir formulēts šādi:

"Lai atrisinātu jebkādu strīdu par grāmatojumu noskaidrošanu, apmierinātu bankas prasības, noteiktu kredīta vai cita attiecīgajā brīdī nesamaksātā parāda summu atbilstoši šim līgumam, noteiktu faktisko izmaksas datumu un maksāšanas pienākuma termiņa beigas un konstatētu jebkādu citu faktu vai saņemtu informāciju, kas ir vajadzīga, lai veiktu tiešu izpildi, līgumslēdzējas puses kā ticamu un neapstrīdamu pierādījumu atzīst apliecinošu dokumentu, kas ir nostiprināts ar notariālu aktu un kas ir sagatavots, pamatojoties uz parādnieka kontiem bankā un bankas uzskaiti un grāmatvedību.

Tādējādi pamatsummas vai procentu un izdevumu nemaksāšanas gadījumā vai arī gadījumā, ja maksājumi netiek veikti atbilstoši līgumā noteiktajam, pierādījums kredītam, procentiem un attiecīgajā brīdī nesamaksātajiem izdevumiem ir ne tikai šis līgums, bet arī apliecinošs dokuments, kas ir nostiprināts ar notariālu aktu un kas ir sagatavots, pamatojoties uz aizņēmēja kontiem bankā un bankas uzskaiti un grāmatvedību, kas pamato izpildi, kā arī iepriekš minētie fakti. Līgumslēdzējas puses, parakstot šo līgumu, piekrīt, ka tām ir jāpieņem minētais apliecinošais dokuments.

Gadījumā, ja pēc bankas pieprasījuma tiek uzsākta iespējamā izpildes procedūra, līgumslēdzējas puses vai aizņēmējs lūdz notāram, kas apstiprinājis šo dokumentu, vai citam kompetentam notāram, pamatojoties uz parādnieku bankas kontiem un bankas grāmatvedību un uzskaiti un pēc reģistru pārbaudes, notariālā aktā konstatēt kredīta summu, procentus, izdevumus vai jebkādu citu parādu attiecībā uz neveiktajiem maksājumiem saistībā ar iepriekš minēto aizdevumu un iepriekš minētos faktus un informāciju, un atļauj izpaust bankas noslēpumu, sniedzot minēto informāciju."

19. Turklāt saskaņā ar aizdevuma līgumu un vienpusējo parāda atzīšanu gadījumā, ja parādnieks būtiski pārkāpj savas līgumiskās maksājumu saistības, bankai ir tiesības nekavējoties izbeigt līgumu un aizdevuma atlikumu, kopā ar procentiem un izmaksām, atzīt par atmaksājamu.

20. 2016. gada 5. janvārī *O. Tóth* iesniedza pieteikumu par prasību atzīt, ka gan aizdevuma līguma I.4. punkts, gan atbilstošais notariālā akta noteikums ir negodīgs. Pamatojot savu prasību, viņa apgalvoja, ka šis punkts apvērš pierādīšanas pienākumu par sliktu viņai.

21. Banka aizstāvoties apgalvo, ka punkts nav negodīgs, jo tajā bankai nav dotas tiesības vienpusēji noteikt, vai *O. Tóth* ir izpildījusi savas saistības, aprēķināt viņas parāda summu un ierobežot *O. Tóth* iespējas aizstāvēt savas tiesības, un ar to netiek apvērsts pierādīšanas pienākums, jo tas nevar tikt uzskatīts par parāda atzīšanu.

22. Pirmās instances tiesa savā spriedumā pieteikumu noraidīja. Tā nosprieda, ka punktā pusēm nav paredzēts saistošs noteikums attiecībā uz parādnieka saistību izpildi, tajā nav ietverta parāda atzīšana un bankai nav dotas tiesības vienpusēji noteikt summu, ko *O. Tóth* vēl ir parādā, un to, vai viņa ir pildījusi savas saistības saskaņā ar līgumu. Turklāt fakts, ka *O. Tóth* ir piekritusi notariāla akta izpildei, nenozīmē, ka viņai ir liegta iespēja apstrīdēt parāda summu, jo viņa joprojām var iesniegt, piemēram, pieteikumu par piespiedu izpildes apturēšanu (vai ierobežošanu).

23. Pēc tam *O. Tóth* pārsūdzēja lēmumu iesniedzējtiesā. Savas apelācijas sūdzības pamatojumā viņa apgalvoja, ka punkts varētu radīt nelīdzsvarotību starp to un atbildētāju, jo tas atvieglo pēdējai minētai iespēju izmantot savas tiesības pret patērētāju, vienlaikus apgrūtinot viņai bankas grāmatvedībā reģistrētās parāda summas apstrīdēšanu.

24. Šajā sakarā iesniedzējtiesa norāda, ka, pirmkārt, nav skaidrības attiecībā uz 1993. gada direktīvas pielikuma piemērošanas jomu. Šī pielikuma (1) punktā ungāru valodas redakcijā patiešām ir norāde uz noteikumu "priekšmetu vai sekām", turpretī citu valodu redakcijās, piemēram, vācu, poļu, čehu vai slovāku valodu redakcijās, ir lietoti vārdi "mērķis vai sekas". Ņemot vērā šo atšķirību formulējuma izvēlē, iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai pietiek ar to, ka noteikuma mērķis ir apvērst pierādīšanas pienākumu, lai uz to attiektos [1993. gada] direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts.

25. Turklāt, ja noteikums atbilst 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunktā noteiktajām prasībām, rodas jautājums, vai joprojām ir jāpārbauda, cik lielā mērā noteikums ir radījis nelīdzsvarotību par sliktu patērētājam. Patiešām, lai gan iesniedzējtiesa ir norādījusi, ka ir pilnībā informēta, ka saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru pielikumā, uz kuru ir atsauce 1993. gada direktīvas 3. panta 3. punktā, ir iekļauts tikai indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem, 2012. gada 26. aprīļa spriedumā *Invitel* (C-472/10, EU:C:2012:242) šī Tiesa ir arī norādījusi, ka, "lai gan pēc attiecīgā pielikuma satura nevar automātiski un vienīgi noteikt apstrīdētā noteikuma negodīgo raksturu, tas tomēr ir būtisks faktors, uz kuru kompetentā tiesa var pamatoties, veicot šī noteikuma negodīgā rakstura novērtējumu".

26. Otrkārt, iesniedzējtiesa norāda, ka *Kúria* (Augstākā tiesa, Ungārija) ir atzinusi, ka noteikums, kas līdzīgs pamatlietā aplūkotajam, nevar tikt uzskatīts par parāda atzīšanu un neietekmē patērētāja tiesisko situāciju attiecībā uz prasības piespiedu izpildes līdzekļiem, jo tiesību akti dod viņam vai viņai tiesības uzsākt tiesvedību par piespiedu izpildes apturēšanu vai lūgt atzinumu par to, ka līguma izbeigšanai nav juridiska spēka. *Kúria* (Augstākā tiesa) arī nosprieda, ka līdzīgs noteikums pats par sevi

nerada patērētājam neizdevīgu stāvokli attiecībā uz pierādīšanas pienākumu. Faktiski, tā kā aizdevējs var pieņemt lēmumu pārtraukt līgumu, pamatojoties uz saviem ierakstiem, šādai situācijai ir raksturīgi, ka pierādīšanas pienākums ir patērētājam. Tāpat saskaņā ar valsts tiesību aktiem aizdevējam ir tiesības pieprasīt notariālu apstiprinājumu, pat ja līgumā ar parādnieku tas nav skaidri formulēts. Tātad, pēc *Kúria* (Augstākā tiesa) domām, pierādīšanas pienākumu, apgrūtinot patērētājam sevis aizstāvēšanu, nemaina ne noteikums, ne notariāls akts, bet gan noteikumi, kas reglamentē notariālus aktus ar pierādījuma spēku un noteikumi par piespiedu izpildi.

27. Tomēr iesniedzējtiesa norāda, ka tā joprojām šaubās, vai ir uzskatāms, ka uz [aizdevuma līguma] I.4. punktu attiecas 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts.

28. Pirmkārt, tā norāda, ka, lai gan noteikums ir gramatiski saprotams, patērētājam nav skaidras tā sekas, jo tas rada iespaidu, ka pēc līguma parakstīšanas notariālā akta izpilde būs neapstrīdams un ticams pierādījums parādam, kas var rasties nākotnē saskaņā ar līgumu. Iesniedzējtiesa apgalvo, ka tas viss tieši ietekmē patērētāja lēmumu izmantot savas tiesības pret aizdevēju.

29. Otrkārt, [aizdevuma līguma] I.4. punkts varētu negatīvi ietekmēt patērētāju, lai arī saskaņā ar *Kúria* (Augstākā tiesa) interpretāciju tas nav pamatā aizdevēja tiesībām uzsākt tiešu piespiedu izpildes pasākumu vai iegūt notāra pievienotu atzīmi par piespiedu izpildi. Patiešām, bankai, atsaucoties uz [aizdevuma līguma] I.4. punktu, būtu tiesības izvairīties no godīgas apspriešanās ar parādnieku, pieņemot, ka pēdējais minētais varētu izmantot savas tiesības tikai dārgā un ilgstošā tiesvedībā, un, kamēr notiek šī tiesvedība, parādniekam, lai izvairītos no līguma izbeigšanas sekām, būtu jāizdara no negodīgiem noteikumiem izrietošais pārmērīgais maksājums.

30. Treškārt, iesniedzējtiesa jautā, vai [aizdevuma līguma] I.4. punkts nebūtu jāatzīst par negodīgu, pamatojoties uz 1993. gada direktīvas 5. pantu. Faktiski saskaņā ar *Kúria* (Augstākā tiesa) spriedumiem šāds noteikums neapvērš pierādīšanas pienākumu. Tomēr vairākas valstu tiesas vairākos spriedumos par līdzīgiem gadījumiem ir nolēmušas citādi. Tāpēc šīs tiesu prakses dēļ patērētāji nevar saprast, ka šis acīmredzami skaidrais noteikums faktiski neietekmē pierādīšanas pienākumu.

31. Ceturtkārt, iesniedzējtiesa atzīmē, ka saskaņā ar [aizdevuma līguma] I.4. punkta formulējumu apstiprinājums notariālā aktā ir jāsagatavo, pamatojoties vienīgi uz informāciju, ko aizdevējs ir fiksējis attiecībā uz parādnieka pienākumu izpildi līdz tam brīdim. Tāpēc varētu uzskatīt, ka šajā pantā aizdevējam ir dotas tiesības vienpusēji izlemt, vai patērētāja saistības ir izpildītas saskaņā ar līguma noteikumiem, un līdz ar to 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta m) apakšpunkts varētu uz to attiekties.

32. Šajos apstākļos *Fővárosi Ítélőtábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

“1) Vai Direktīvas 93/13 pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts kā Savienības tiesību norma, kam ir uz sabiedrisko kārtību balstītas normas statuss, ir jāinterpretē kā vispārējs aizliegums, kas padara jebkādu turpmāku analīzi par nevajadzīgu, ar kuru aizdevējam ir liegts uzspiest aizņēmējam, kurš atbilst patērētāja statusam, līguma nosacījumu standartveida nosacījuma vai nosacījuma, kas nav atsevišķi apspriests, formā, ja šāda noteikuma mērķis vai sekas ir pierādīšanas pienākuma apvēršana?

2) Ja līguma noteikuma mērķis vai sekas ir jāvērtē, pamatojoties uz Direktīvas 93/13 pielikuma (1) punkta q) apakšpunktu, vai turpmāk minētie līgumu noteikumu veidi var tikt uzskatīti par tādiem, kas liedz patērētājiem īstenot savas tiesības,

– noteikums, saskaņā ar kuru aizņēmējs, kuram ir patērētāja statuss, var pamatoti uzskatīt, ka tam ir pilnībā jāizpilda līgums, tostarp visi tā noteikumi, tādā veidā un tik lielā mērā, kā to ir noteicis aizdevējs, tostarp arī gadījumā, ja parādnieks ir pārliecināts, ka aizdevēja noteiktās saistības pilnībā vai daļēji nav pamatotas;

– noteikums, kas izraisa tādas sekas, ka patērētājam tiek liegta vai ierobežota piekļuve uz godīgu apspriešanos balstītam strīdu izšķiršanas mehānismam, jo pietiek ar to, ka aizdevējs atsaucas uz šo līguma noteikumu, lai strīds tiktu atzīts par atrisinātu?

3) Gadījumā, ja ir jālemj, vai Direktīvas 93/13 pielikumā minētie līguma noteikumi ir negodīga rakstura arī atbilstoši šīs direktīvas 3. panta 1. punktā noteiktajiem kritērijiem, vai šīs direktīvas 5. pantā noteiktā skaidra un saprotama formulējuma prasība ir izpildīta tāda līguma noteikuma gadījumā, kas ietekmē patērētāja lēmumus par līguma izpildi, ar aizdevēju radušos strīdu atrisināšanu tiesas vai ārpustiesas procedūrā, vai arī tiesību īstenošanu, ja, lai gan tas ir skaidri formulēts no gramatiskā viedokļa, šī noteikuma tiesiskās sekas tomēr var tikt noteiktas, vienīgi interpretējot valsts tiesību normas, par kurām līguma noslēgšanas laikā tiesas vēl nebija izstrādājušas pastāvīgu judikatūru un par kurām pastāvīga judikatūra nav izstrādāta arī turpmākajos gados?

4) Vai Direktīvas 93/13 pielikuma (1) punkta m) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka atsevišķi neapspriests līguma noteikums var būt negodīgs arī tad, ja pusei, kas noslēdz līgumu ar patērētāju, ar to ir piešķirtas tiesības vienpusēji noteikt, vai patērētājam sniegtais pakalpojums atbilst līguma noteikumos paredzētajam, un ja patērētājs piekrīt minētā noteikuma saistošajam spēkam, vēl pirms līdzēji ir sākuši to pildīt?"

III. Analīze

A. Tiesas kompetence un prejudiciālo jautājumu pieņemamība

33. Banka apgalvo, ka minētie jautājumi ir hipotētiski un līdz ar to Tiesai nav kompetences atbildēt uz tiem. Patiešām, pretēji iesniedzējtiesas pieņēmumam pirmajā, otrajā un ceturtajā jautājumā, tā apgalvo, ka pamatlietā aplūkotais noteikums neietekmē pierādīšanas pienākumu, kā arī neizslēdz un nekavē patērētāja iespēju ierosināt tiesvedību un arī neļauj bankai vienpusēji izvērtēt, vai patērētājs ir izpildījis savas līgumsaistības. Tāpat, pretēji trešajā jautājumā izvirzītajai hipotēzei, tā apgalvo, ka valsts judikatūra faktiski nav atšķirīga, jo *Kúria* (Augstākā tiesa) kopš tā laika vairākos nesenos spriedumos ir lēmusi par tāda noteikuma piemērošanas jomu, kurš ir līdzīgs pamatlietā aplūkotajam.

34. Šajā sakarā vispirms ir jānorāda, ka, ja banka oficiāli apstrīd Tiesas kompetenci, tās arguments ir jāsaprot kā uzdoto jautājumu pieņemamības apšaubījums [2].

2 Tiesai ir kompetence atbildēt uz valsts tiesas uzdotu prejudiciālu jautājumu, izņemot gadījumus, kad jautājuma priekšmets neietilpst tās LESD 267. panta 1. punktā noteiktajā kompetences materiālās piemērošanas jomā, proti, par līgumu interpretāciju un Savienības iestāžu vai struktūru tiesību aktu spēkā esamību un interpretāciju.

35. Otrkārt, LESD 267. pantā noteiktā procedūra ir instruments sadarbībai starp Tiesu un dalībvalstu tiesām, ar kuru Tiesa dalībvalstu tiesām sniedz norādes par Savienības tiesību interpretāciju, kuras tām vajadzīgas, lai izspriestu tajās izskatāmās lietas [3]. Tikai valsts tiesa, kura izskata strīdu un kurai ir jāuzņemas atbildība par pieņemamo tiesas nolēmumu, ir tā, kam, ņemot vērā lietas īpatnības, ir jānosaka, cik lielā mērā prejudiciālais nolēmums ir vajadzīgs, lai šī tiesa varētu taisīt spriedumu, un cik atbilstīgi ir Tiesai uzdotie jautājumi [4].

36. Līdz ar to, ja uzdotie jautājumi attiecas uz Savienības tiesību interpretāciju, Tiesai principā ir jāpieņem lēmums. Tiesa, protams, var atteikties lemt par iesniedzējtiesas uzdoto jautājumu tikai tad, ja ir acīmredzams, ka prasītajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekādas saistības ar pamatlietas faktiskajiem apstākļiem vai tās priekšmetu, ja izvirzītā problēma ir hipotētiska vai arī ja Tiesai nav zināmi faktiskie vai tiesiskie apstākļi, kas ir vajadzīgi, lai sniegtu noderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem [5]. Tomēr fakts, ka viena no pamatlietas pusēm apstrīd prejudiciāla jautājuma atbilstību pamatlietas strīda izšķiršanai, pats par sevi nevar pamatot secinājumu, ka šie jautājumi ir jāatzīst par nepieņemamiem.

37. Šajā lietā no iesniedzējtiesas iesniegtās lietas izklāsta acīmredzami neizriet, ka tās jautājumos aplūkotās hipotēzes neatbilst pamatlietā aplūkotajai situācijai. Šajos apstākļos es uzskatu, ka Tiesai nebūtu jānolemj, ka šie jautājumi ir nepieņemami [6].

B. Par lietas būtību

1. Ievada apsvērumi

38. Tā kā vairāki jautājumi attiecas uz 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunktu, es uzskatu, ka vispirms ir jāaplūko šaubas, ko valsts tiesa ir izteikusi savā lūgumā attiecībā uz minētā pielikuma pirmā teikuma formulējumu.

39. Šajā gadījumā no 17. apsvēruma, kā arī no 3. panta 3. punkta izriet, ka tās pielikumā ir ietverts nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, kas saskaņā ar 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktu *var* tikt uzskatīti par negodīgiem to mērķa vai seku dēļ.

40. Tomēr 3. panta 1. punktā ir definēts tāda negodīga noteikuma jēdziens, kas attiecas uz jebkuru noteikumu, par kuru nav panākta atsevišķa vienošanās, un kas, pretēji labticības prasībai, rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kuras izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam. Tādējādi, izvērtējot, vai pārskatāmais noteikums ir negodīgs, valstu tiesām ir jāapsver šādu noteikumu mērķis vai sekas.

41. Galu galā Tiesa jau ir atzinusi, ka šajā direktīvā dalībvalstīm ir noteikts pienākums aizstāt formālo līdzsvaru, kas ar līgumu nodibināts starp līgumslēdzēju pušu tiesībām un pienākumiem, ar reālu līdzsvaru, kas var atjaunot to vienlīdzību [7]. Tas nozīmē, ka noteicošas ir attiecīgā noteikuma sekas, nevis tā autora mērķis.

42. Šajos apstākļos es uzskatu, ka 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkts jebkurā valodā ir jāsaprot tā, ka tas attiecas uz līguma noteikumu "priekšmetu vai sekām", nevis "mērķi vai sekām".

3 Spriedums, 2016. gada 5. jūlijs, *Ognyanov*, C-614/14, EU:C:2016:514, 16. punkts.

4 Spriedums, 2010. gada 1. jūlijs, *Sbarigia*, C-393/08, EU:C:2010:388 19. un 20. punkts. Turklāt saskaņā ar LESD 267. pantu Tiesas kompetencē nav novērtēt faktus un piemērot ES tiesību aktus konkrētā gadījumā. Skat., piemēram, spriedumus, 2015. gada 16. jūlijs, *CHEZ Razpredelenie Bulgaria*, C-83/14, EU:C:2015:480, 104. punkts, un 2012. gada 26. aprīlis, *Invitel*, C-472/10, EU:C:2012:242, 22. punkts.

5 Spriedums, 2018. gada 20. septembris, *OTP Bank* un *OTP Faktoring*, C-51/17, EU:C:2018:750, 37. punkts.

6 Bankas pieminētie *Kúria* (Augstākā tiesa) spriedumi tika pieņemti pirms notikumiem šajā tiesvedībā.

7 Spriedums, 2012. gada 26. aprīlis, *Invitel*, C-472/10, EU:C:2012:242, 34. punkts un tajā minētā judikatūra.

43. Otrkārt, būtu jāatceras, ka saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru tā ir kompetenta interpretēt gan negodīga noteikuma jēdzienu, kas minēts 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktā un tās pielikumā, gan arī kritērijus, ko valsts tiesa var piemērot vai kas tai ir jāpiemēro līguma noteikuma vērtējumā, ņemot vērā šīs direktīvas normas. Taču minētās tiesas kompetencē, ņemot vērā šos kritērijus, ir pārbaudīt, vai konkrētais līguma noteikums attiecīgās lietas apstākļos ir negodīgs [8].

2. Pirmais jautājums

44. Uzdodot pirmo jautājumu, iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts būtu jāinterpretē kā vispārējs aizliegums attiecībā uz jebkuru noteikumu, par kuru nav atsevišķas vienošanās un kura mērķis vai sekas ir apvērst pierādīšanas pienākumu, ja saskaņā ar piemērojamajiem tiesību aktiem principā šim pienākumam būtu jābūt otrai pusei.

45. Šajā ziņā jāatgādina, ka 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts attiecas uz noteikumiem, kuru mērķis vai sekas ir "izslēgt vai kavēt patērētāja tiesības celt prasību tiesā vai izmantot jebkādus citus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, [..] nevajadzīgi ierobežojot tam pieejamos pierādījumus vai liekot tam pierādīt faktus, kurus, atbilstoši attiecīgajiem tiesību aktiem, vajadzētu pierādīt citai līguma pusei". Tāpēc jebkurš noteikums, kura mērķis vai mērķis ir negodīgi apvērst pierādīšanas pienākumu, to attiecinot uz patērētāju, ir jāizvērtē saskaņā ar 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunktu.

46. Tomēr no pašām 1993. gada direktīvas 3. panta 3. punkta normām skaidri izriet, ka minētās direktīvas pielikumā ir iekļauts to noteikumu saraksts, kuri *var tikt* atzīti, nevis ir jāatzīst par negodīgiem [9]. Līdz ar to, kā Tiesa jau ir nospriedusi, "sarakstā esošs noteikums nav obligāti jāuzskata par negodīgu, un otrādi – noteikums, kas nav iekļauts sarakstā, tomēr var tikt uzskatīts par negodīgu" [10]. Lai noteikumu atzītu par negodīgu, tas ir jānovērtē saskaņā ar 3. panta 1. punktā noteiktajiem kritērijiem, pat ja, kā es vēlāk paskaidrošu, pielikumam attiecoties uz aplūkoto līguma noteikumu, dažas šī novērtējuma iezīmes var tikt uzskatītas par izpildītām.

47. Tomēr nevar uzskatīt, ka ar pielikuma (1) punkta q) apakšpunktu kā Savienības tiesību normu vispār ir aizliegti noteikumi, kas ietilpst kādā no tajā minētajām kategorijām. Tas ir tikai to noteikumu piemērs, kas *var* tikt atzīti par negodīgiem.

48. Tāpat ir jānorāda, ka 1993. gada direktīvas 8. pantā dalībvalstīm ir piešķirtas tiesības pieņemt vai saglabāt stingrākus noteikumus, lai nodrošinātu augstāku patērētāju aizsardzības līmeni.

49. Tādējādi, kā Komisija ir norādījusi savos rakstveida apsvērumos – un tās pārstāvis to apliecināja arī mutiskajā uzklausīšanā –, valstu tiesām uzticētie uzdevumi ir atkarīgi no tā, vai attiecīgā dalībvalsts, veicot atbilstošus likumdošanas pasākumus, ir nolēmusi 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunktā uzskaitīto noteikumu sarakstu noteikt par juridiski saistošu, nevis tikai par indikatīvu.

50. Ja dalībvalsts to nav izdarījusi, lai saskaņā ar valsts tiesību aktiem 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunktā minētajai kategorijai atbilstošie noteikumi netiktu uzskatīti par negodīgiem, ņemot vērā 3. panta 1. punktā noteikto negodīga noteikuma jēdziena definīciju un minētās direktīvas 4. panta 1. punktā sniegtos paskaidrojumus attiecībā uz elementiem, kas jāņem vērā šajā novērtējumā, valstu tiesām ir jāpārbauda, vai novērtējamie noteikumi ir jāuzskata par negodīgiem [11].

8 Rīkojums, 2013. gada 14. novembris, *Banco Popular Español* un *Banco de Valencia*, C-537/12 un C-116/13, EU:C:2013:759, 63. punkts.

9 Darbības vārda "var" izmantošana šajā ziņā šķiet izšķirīgāka nekā atsauce uz minētā pielikuma "indikatīvo" raksturu 1993. gada direktīvas 3. panta 3. punktā vai 17. apsvērumā. Patiešām, un kā Komisija ir uzsvērusi savā paskaidrojuma rakstā par Padomes direktīvas pārskatīto priekšlikumu par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos [COM(93) 11, galīgā redakcija], šis apzīmējums ir neskaidrs. Tas patiešām varētu norādīt, ka šīs direktīvas pielikumā iekļautais saraksts ir nepilnīgs vai ka tam nav īpaša pierādījuma spēka.

10 Spriedums, 2002. gada 7. maijs, Komisija/Zviedrija, C-478/99, EU:C:2002:281, 20. punkts.

11 Spriedums, 2010. gada 3. jūnijs, *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid*, C-484/08, EU:C:2010:309, 33. punkts.

51. Turpretim situācijā, kad attiecīgā dalībvalsts ir nolēmusi, ka noteikumi, kas atbilst 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunktā minētajai kategorijai, ir uzskatāmi par negodīgiem, valstu tiesām līdz ar to ir pienākums jau sākotnēji, nepiemērojot 3. panta 1. punktā minēto kritēriju, pasludināt par negodīgu jebkuru noteikumu, kura priekšmets vai sekas ir pierādīšanas pienākuma apvēršana, to attiecinot uz patērētāju. Tomēr ir jāuzsver, ka gadījumā, ja dalībvalsts ir to izdarījusi, turpmāku izvērtēšanu saskaņā ar 3. panta 1. punktu padara par nevajadzīgu drīzāk attiecīgie valsts tiesību akti, nevis 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts.

52. Runājot par pamatlietu, kā visas puses apgalvoja mutiskās uzklausīšanas laikā un kā ir norādījusi arī iesniedzējtiesa, Ungārija ir pārskatījusi savu Civilkodeksu, lai izmantotu 1993. gada direktīvas 8. pantā paredzēto iespēju nodrošināt augstākus patērētāju aizsardzības standartus par tiem, ko prasa noteikumi pašā direktīvā. Tomēr, tā kā Ungārijai tas nebija obligāti jādara, pienākums, ko tai ir noteikušas valsts tiesas, proti, atzīt pielikuma (1) punkta q) apakšpunkta noteikumus par spēkā neesošiem, ir *valsts tiesību*, nevis Savienības tiesību jautājums.

53. Tāpēc es uzskatu, ka no Savienības tiesību viedokļa atbildei uz pirmo jautājumu būtu jābūt noraidošai. Vienkārši sakot, ir jāatbild, ka 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts nevar tikt interpretēts tādējādi, ka tas rada vispārēju aizliegumu attiecībā uz jebkuru līguma noteikumu, kas ietilpst tā piemērošanas jomā.

54. Neraugoties uz to, ka iesniedzējtiesa ļoti labi ir apkopojusi Tiesas judikatūru šajā jautājumā, minētā tiesa tomēr ir paudusi nepieciešamību uzdot Tiesai jautājumu par Direktīvas 93/13 pielikuma sekām. Tādēļ šajos apstākļos es uzskatu, ka Tiesa varētu izmantot šo iespēju paskaidrot dažus piemērojamo kritēriju aspektus, lai noteiktu, ar kādiem nosacījumiem noteikums, kas apvērš pierādīšanas pienākumu saskaņā ar 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktu, būtu jāuzskata par negodīgu.

55. Tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktā ir noteikti divi kritēriji, lai definētu negodīgu noteikumu jēdzienu, proti, "labticības neesamība", no vienas puses, un "ievērojama nelīdzsvarotība pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam", no otras puses. Saskaņā ar judikatūru pirmais nosacījums ietvertu pārbaudi, vai pārdevējs vai piegādātājs, godīgi un līdzvērtīgi izturoties pret patērētāju, varētu pamatoti pieņemt, ka patērētājs būtu piekritis attiecīgajam noteikumam arī tad, ja tas būtu atsevišķi apspriests, bet otrais ietvertu pārbaudi, vai patērētājs tiek nostādīts juridiski neizdevīgākā stāvoklī salīdzinājumā ar spēkā esošo valsts tiesību aktu noteikumiem [12].

56. Tomēr es nedomāju, ka šie divi kritēriji būtu jāizvērtē atsevišķi.

57. Pirmkārt, no 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punkta formulējuma viedokļa ir jāatzīmē, ka vārdus "godprātība [labticība]" un "ievērojama nelīdzsvarotība" gramatiski saista vārds "pretēji". Šī vārda izmantošana nenozīmē, ka izklāstītā situācija ir atsevišķs nosacījums, bet drīzāk ir uzsvērts fakts, ka ievērojamas nelīdzsvarotības radīšana pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, ir pretēja parasti sagaidāmajai labticībai. Līdz ar to ir skaidrs, ka patērētāja līgumā ietverts nosacījums, kas nav atsevišķi apspriests, 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punkta izpratnē var tikt uzskatīts par negodīgu tikai tad, ja:

– tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un

– šī nelīdzsvarotība notiek par sliktu patērētājam.

12 Skat. spriedumus, 2013. gada 14. marts, *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, 68. un 69. punkts; 2017. gada 26. janvāris, *Banco Primus*, C-421/14, EU:C:2017:60, 58.–60. punkts, un 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* u.c., C-186/16, EU:C:2017:703, 56. punkts.

58. Tādējādi, tā kā tiesību sistēmās, kurās tiek izmantots šis noteikums, vienmēr tiek prezumēta labticība, vārdi "pretēji prasībai pēc godprātības [labticības prasībai]" ir jāsaprot tikai kā atsauce uz situāciju, kāda būtu bijusi, ja nebūtu ievērojamas nelīdzsvarotības, *nevis* kā atsevišķs *patstāvīgs* nosacījums. Citiem vārdiem sakot, vārdi "pretēji prasībai pēc godprātības [labticības prasībai]" būtībā raksturo situāciju, kas rodas, ja faktiski pastāv ievērojama nelīdzsvarotība pušu tiesībās un pienākumos, kas var būt par sliktu patērētājam.

59. Otrkārt, attiecībā uz 1993. gada direktīvas mērķiem 16. apsvērumā ir paskaidrots, ka labticības prasība prasa dažādu interešu vispārēju novērtējumu, īpaši pievēršot uzmanību pušu pozīcijām. Tas vēlreiz apliecina, ka Savienības tiesību aktu nodoms nebija nodalīt šos divus jēdzienus, un vēl jo mazāk – noteikt labticības principu kā visaptverošu un neatkarīgu kritēriju, kas būtu nošķirts no pārējiem 1993. gada direktīvas īpašajiem noteikumiem.

60. Treškārt, no sistēmiskā viedokļa, kā daži autori ir norādījuši, noteikums, kas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, pats par sevi ir pretrunā labticības principam [13].

61. Šajā kontekstā var arī pieņemt, ka 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktā minētā atsauce uz "ievērojamas nelīdzsvarotības" esamību saistībā ar jēdzienu "godprātība [labticība]" var būt skaidrojama ar to, ka anglosakšu tiesību tradīcijās, kā to atspoguļo Anglijas un Īrijas tiesību akti, nav vispārēja labticības principa [14]. Turklāt, padarot labticības prasību atkarīgu no ievērojamas nelīdzsvarotības esamības, 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punkts palīdz objektīvi definēt to, kas citādi varētu radīt atšķirīgu izpratni par labticības principu pat tajās dalībvalstīs, kas ievēro civiltiesību tradīciju. Tādējādi var teikt, ka ar 1993. gada direktīvu ir saskaņotas dalībvalstīs pastāvošās atšķirīgās pieejas līgumattiecībām.

62. Ņemot vērā iepriekš minēto, es uzskatu, ka, neraugoties uz 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktā ietverto atsauci uz labticību, par noteikuma negodīgumu var spriest, ievērojot vienotu apstākli, ka šāds noteikums rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu līgumtiesībās, tādējādi radot kaitējumu patērētājam. Tas būtībā ir vienīgais 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punkta kritērijs, un nav jākonstatē tālāk, ka šis noteikums būtu iekļauts labticības neesamības dēļ.

63. Otrais paskaidrojums, kas varētu būt noderīgs, attiecas uz pielikuma juridisko raksturu. Lai gan fakts, ka pielikumā ir ietverts konkrēts noteikums, *pats par sevi* nav pietiekams, lai automātiski konstatētu apstrīdētā noteikuma negodīgo raksturu, Tiesa ir nospriedusi, ka "tas tomēr ir būtisks faktors, uz kuru kompetentā tiesa var pamatoties, veicot šī noteikuma negodīgā rakstura novērtējumu" [15].

64. Atsauce uz "būtisku faktoru", iespējams, ir jautājums, ko būtu noderīgi paskaidrot, jo es nedomāju, ka šos vārdus bija paredzēts saprast absolūti burtiski vai arī ka tie tā būtu jāsaprot.

65. Pirmkārt, ir jānorāda, ka, lai gan Tiesa ir skaidri norādījusi, ka pielikuma saturs "pats par sevi" nav pietiekams un Savienības tiesību aktu izpratnē "automātiski" nenosaka apstrīdēta līguma noteikuma negodīgumu, Tiesa arī nekad nav skaidri izslēgusi iespēju, ka pielikums varētu vismaz daļēji vai pat prezumptīvi norādīt uz konkrēta noteikuma negodīgumu.

13 Skat., piemēram, Tenreiro, M., "Kopienu Direktīva par negodīgiem noteikumiem un valstu tiesību sistēmas – godprātības princips un tiesiskās aizsardzības līdzekļi attiecībā uz negodīgiem noteikumiem" (1995), 3 *European Review of Private Law*, 2. izdevums, 273, 279.

14 Attiecībā uz Anglijas tiesībām skat., piemēram, *Globe Motors Inc* pret *TRW Lucas Variety Electric Steering Ltd* [2016] EWCA Civ 396, un attiecībā uz Īrijas tiesībām – *Flynn &. Benray* pret *Breccia & McAteer* [2017] IECA 7, [2017] 1 ILRM 369 un *Morrissey* pret *Irish Bank Resolution Corporation* [2017] IECA 162.

15 Spriedumi, 2012. gada 26. aprīlis, *Invitel*, C-472/10, EU:C:2012:242, 26. punkts, un 2013. gada 30. maijs, *Asbeek Brusse* un *de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, 55. punkts.

66. Otrkārt, katra pielikumā minētā noteikumu kategorija attiecas uz situācijām, kurās ievērojama nelīdzsvarotība pušu tiesībās un pienākumos ir tik acīmredzama, ka ir grūti iedomāties, ka varētu būt citādi.

67. Līdz ar to es uzskatu, ka Tiesas apgalvojums, ka 1993. gada direktīvas pielikums ir "būtisks faktors, uz kuru kompetentā tiesa var pamatoties, veicot šī noteikuma negodīgā rakstura novērtējumu", ir jāsaprot tādā nozīmē, ka, ja noteikums atbilst kādam no pielikumā minēto kategoriju kritērijiem, valstu tiesas var pieņemt, ka šis noteikums rada nelīdzsvarotību [16]. Tomēr, ņemot vērā, ka 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punkts attiecas uz nelīdzsvarotības situācijām, kas, pirmkārt, ir nozīmīgas, otrkārt, kaitē patērētājam un, treškārt, attiecas uz pušu tiesībām un pienākumiem, kuri izriet no līguma, valstu tiesām, pirms tās izdara secinājumus par konkrētā noteikuma negodīgumu, ir tomēr jāpārliecinās, ka arī šie trīs citi kritēriji ir izpildīti [17].

68. Tāpēc kopumā attiecībā uz pirmo jautājumu es uzskatu, ka 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts nav vispārējs aizliegums attiecībā uz jebkuru līguma noteikumu, kas nav atsevišķi apspriests un kura mērķis vai sekas ir apvērst pierādīšanas pienākumu, ja saskaņā ar piemērojamajiem tiesību aktiem principā šim pienākumam būtu jābūt otrai pusei. No otras puses, 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktā kā negodīgs ir aizliegts tāds līguma noteikums, kas izraisa tādas sekas, ka patērētājam tiek ierobežota vai liegta piekļuve strīdu izšķiršanas mehānismam apstākļos, kad, ja valsts tiesa tā uzskata, aizdevējam ir tikai jāatsaucas uz šo līguma noteikumu, lai strīds tiktu atzīts par atrisinātu.

3. Otrais jautājums

69. Uzdodot otro jautājumu iesniedzējtiesa jautā, vai gadījumā, kad līguma noteikuma mērķis vai sekas ir jānovērtē, pamatojoties uz 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta q) apakšpunktu, ir jāuzskata, ka turpmāk minētie līgumu noteikumu veidi liedz patērētājiem īstenot savas tiesības:

– noteikums, saskaņā ar kuru aizņēmējs, kuram ir patērētāja statuss, var pamatoti uzskatīt, ka tam ir pilnībā jāizpilda līgums, tostarp visi tā noteikumi, tā un tik lielā mērā, kā to ir noteicis aizdevējs, tostarp arī gadījumā, ja parādnieks ir pārliecināts, ka aizdevēja noteiktās saistības nav pamatotas;

– noteikums, kas izraisa tādas sekas, ka patērētājam tiek liegta vai ierobežota piekļuve uz godīgu apspriešanos balstītam strīdu izšķiršanas mehānismam, jo pietiek ar to, ka aizdevējs atsaucas uz šo līguma noteikumu, lai strīds tiktu atzīts par atrisinātu.

70. Ņemot vērā atbildi uz pirmo jautājumu, es uzskatu, ka šis otrais jautājums ir jāsaprot tādējādi, ka tas attiecas uz 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktu un tā mērķis ir noskaidrot, vai noteikums, kas atbilst vienai no divām iesniedzējtiesas minētajām hipotēzēm, ir uzskatāms par negodīgu. Ērtības labad es ierosinu sākt savu analīzi, vispirms izskatot otro hipotēzi.

16 Tas atbilst arī vārdam "mērķis", kas izmantots pielikuma pirmajā teikumā un kas nozīmē, ka dažos gadījumos konkrētus secinājumus par kāda noteikuma nelīdzsvarotību var izdarīt vienkārši no tā satura.

17 Šis secinājums nav pretrunā 1993. gada direktīvas 3. panta 3. punkta un 17. apsvēruma formulējumam. No vienas puses, 3. panta 3. punktā nav precizēts, kāpēc pielikumā minētie noteikumi nebūtu automātiski jāuzskata par negodīgiem. No otras puses, lai gan no 1993. gada direktīvas 17. apsvēruma izriet, ka pielikumā minēto noteikumu saraksts ir orientējošs, jo ar direktīvu ir izdarīta tikai minimāla saskaņošana, šāds apstāklis neizslēdz, ka Savienības tiesību aktos tomēr ir uzskatīts, ka šim minimālajam saskaņošanas līmenim būtu jāietver dalībvalstu pienākums uzskatīt, ka ir jāpieņem, ka pielikumā minētās noteikumu kategorijas rada nelīdzsvarotību starp pušu tiesībām un pienākumiem.

a) Otrā hipotēze – patērētāju piekļuve tiesu sistēmai ir ierobežota

71. Saskaņā ar 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktu līguma noteikumu, kurš nav atsevišķi apspriests, "uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības [labticības prasībai], tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam".

72. Kā minēts iepriekš, lai noskaidrotu, vai saskaņā ar šo pantu noteikums izraisa "ievērojamu nelīdzsvarotību", valstu tiesām ir jāsalīdzina pušu tiesības un pienākumi, kas izriet no attiecīgā noteikuma, ar tiem, kas būtu spēkā šī noteikuma neesamības gadījumā [18].

73. Attiecībā uz pušu tiesībām un pienākumiem, kas izriet no valsts tiesību aktiem, es atzīmēju, ka saskaņā ar 1993. gada direktīvas 7. panta 1. punktu dalībvalstīm ir jāizstrādā procesuālie noteikumi, kas nodrošina no 1993. gada direktīvas izrietošo indivīda tiesību ievērošanu, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu. Tas nozīmē nodrošināt patērētājiem tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību, kas ir arī noteiktas Pamattiesību hartas 47. pantā [19].

74. Ja šajā lietā aplūkotais līguma noteikums ļautu aizdevējiem izbeigt jebkādu tiesvedību, uzskatot, ka strīds ir atrisināts, tas būtībā neļautu parādniekiem pašiem uzsākt tiesvedību. Tas savukārt liegtu parādniekiem tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Šāds noteikums acīmredzami radītu būtisku nelīdzsvarotību parastajās līgumattiecībās starp pusēm, kas nepārprotami būtu par sliktu patērētājam. Tādējādi 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punkta izpratnē tas būtu jāuzskata par negodīgu.

75. Tomēr šajā lietā Tiesas lietas materiālos ietvertā informācija norāda, ka *Kúria* (Augstākā tiesa) vairākos tiesas lēmumos ir atzinusi, ka līdzīgos noteikumos ir tikai veikta atsauce uz valsts notariālas piespiedu izpildes procedūras esamību un ka tāpēc šādos noteikumos nekādi nav paredzēts kavēt aizņēmēja tiesības uzsākt atbilstošu tiesvedību.

76. Šajā kontekstā, pirms pārbaudīt, vai šāda veida noteikums var tikt atzīts par negodīgu, vispirms ir jākonstatē, vai ir piemērojams 1993. gada direktīvas 1. panta 2. punkts, saskaņā ar kuru šīs direktīvas noteikumi neattiecas uz līguma noteikumiem, kas atspoguļo obligātas tiesību normas.

77. Šajā sakarā es uzskatu, ka, tā kā bankai nav pienākuma izmantot valsts notariālo piespiedu izpildes procedūru, šāds noteikums nevar tikt uzskatīts par obligātu 1993. gada direktīvas 1. panta 2. punkta izslēdzošo noteikumu izpratnē.

78. Tomēr, kā jau norādīju, līguma noteikuma godīgums ir jānovērtē, salīdzinot līgumā noteiktās tiesības un pienākumus ar tiem, kas būtu spēkā tā neesamības gadījumā. Līdz ar to noteikums, kas tikai vērš klienta uzmanību uz tiesību akta esamību, nemaina šo situāciju par sliktu klientam. Pat šāda līguma noteikuma neesamības gadījumā otrai pusei būtu bijušas tiesības jebkurā gadījumā izmantot attiecīgo tiesību normu, protams, pieņemot, ka tā ir piemērojama.

79. Izskatāmajā lietā apstrīdētajā līguma noteikumā, šķiet, ir veikta atsauce tikai uz notariālas piespiedu izpildes procedūras esamību valstī, lai gan tā pārbaudīšana galu galā ir valsts tiesas kompetencē. Tomēr, ja tas tā ir, visu manis tikko norādīto iemeslu dēļ šāds noteikums nevar tikt uzskatīts par negodīgu.

18 Spriedums, 2013. gada 14. marts, *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, 68. punkts.

19 Spriedums, 2018. gada 13. septembris, *Profi Credit Polska*, C-176/17, EU:C:2018:711, 59. punkts.

b) Pirmā hipotēze – patērētājiem tiek likts domāt, ka līgums ir jāpilda, kā to pieprasa aizdevējs

80. Pirmā hipotēze iesniedzējtiesas minētajā otrajā jautājumā būtībā attiecas uz līguma noteikumu, kas, objektīvi raugoties, patērētājam rada iespaidu, ka viņam ir jāpilda līgums aizdevēja prasītajā veidā un apjomā, pat ja būtībā izpilde ir daļēji vai pilnībā nepamatota.

81. Kā iesniedzējtiesa savā lūgumā paskaidro, šeit aplūkotā hipotēze attiecas uz līguma noteikumu, kas pats par sevi ir pilnīgi skaidrs, bet kas tomēr rada iespaidu patērētājam, ka, tiklīdz līgums ir formalizēts notariālā dokumentā, tas ir izmantojams kā neapstrīdams un pārliecinošs pierādījums jebkuram parādam, kas nākotnē varētu rasties saistībā ar līgumu. Citiem vārdiem sakot, jautājums patiešām ir par to, vai līguma noteikums var tikt uzskatīts par negodīgu *tikai iespaida* dēļ, ko citādi gramatiski skaidrs noteikums var radīt vidējā patērētāja prātā.

82. Iespējams, būtu naivi uzskatīt, ka līguma izstrādātāji necenšas dažādos veidos izmantot iespējamo informācijas asimetriju starp tiem un patērētājiem. Viena acīmredzama un labi pazīstama viltība ir centieni noslēpt no patērētāja konkrēta līguma noteikuma precīzas juridiskās sekas. Otra, uz ko, šķiet, norāda iesniedzējtiesa, rodas tad, kad līguma izstrādātājs cenšas mudināt patērētājus rīkoties noteiktā veidā, ja no tiesiskā viedokļa šāda rīcība nav nepieciešama. Citiem vārdiem sakot, lai gan noteikumā iekļautā informācija ir juridiski precīza, tā tiek sniegta veidā, kas var likt patērētājam rīkoties citādi [20].

83. Acīmredzot pirmās stratēģijas (t.i., slēpšana) gadījumā, ko es jau pieminēju, strīdīgais noteikums ir jāpārbauda, atsaucoties uz 1993. gada direktīvas 3. panta 1. punktu, jo valstu tiesām ir jāizvērtē faktiskās juridiskās sekas, ko rada šis noteikums, un jākonstatē, vai šāds noteikums rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos par sliktu patērētājam.

84. Attiecībā uz otro stratēģiju jāatgādina, ka 1993. gada direktīvas pielikums ir jāinterpretē tādējādi, ka tas neattiecas uz šāda līguma noteikuma izstrādātāju iespējamajiem mērķiem [21]. Tomēr, tā kā noteikuma godīguma novērtējums saskaņā ar šīs direktīvas 3. panta 1. punktu ir balstīts uz līdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, svarīgas ir tikai šo noteikumu izraisītās juridiskās sekas. Ja šāds noteikums vienīgi rosina patērētājus uzskatīt, ka viņiem ir jārīkojas veidā, kas juridiski nav nepieciešams, tad 1993. gada direktīva vispār neattiecas uz šī noteikuma iespējamo negodīgumu.

85. Turklāt jāuzsver, ka 5. panta formulējums tomēr nepārprotami nenosaka, ka tas, ka noteikums nav uzrakstīts vienkāršā vai skaidri saprotamā valodā, rada atsevišķu pamatu atzīt noteikumu par negodīgu. Šis noteikums paredz vienīgi, ka, ja līguma noteikums nav izteikts "vienkāršā un saprotamā valodā", tad gadījumā, "ja rodas šaubas par kāda noteikuma nozīmi", priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam.

86. Turklāt no 1993. gada direktīvas 16. apsvēruma un 3. panta 1. punkta izriet, ka pastāv tikai viens negodīga līguma noteikuma kritērijs, proti, tas, kas noteikts pašā 3. panta 1. punktā. Attiecīgi 5. pants nav alternatīvs negodīguma kritērijs, bet tas drīzāk vienkārši sniedz skaidrojošu noteikumu, lai noskaidrotu šādu noteikumu izraisītās juridiskās sekas. No tā savukārt izriet, ka gadījumā, ja konkrēts noteikums nav formulēts vienkāršā vai skaidri saprotamā valodā, tad, izmantojot skaidrojošo noteikumu 5. pantā, var tikt mazināta iespējami skarba vai negodīga šī noteikuma interpretācija. Tikai

20 Piemēram, dažu izteicienu atkārtošana vai sarežģītu formulējumu izmantošana, lai gan tie ir gramatiski pareizi un juridiski precīzi, dažreiz patērētājiem var radīt priekšstatu, ka viņi nevar apstrīdēt noteikuma spēkā esamību, pat ja tie ir tiesīgi to darīt. Turklāt prasība, ka patērētājiem ir jāapstiprina notāram, ka viņi ir informēti par katru aizdevuma noteikumu, šī paziņojuma iekļaušana publiskā dokumentā un vairākas atsauces uz notariālas piespiedu izpildes procedūras esamību hipotēkas dokumentācijā apvienojumā ar dažiem citiem elementiem, iespējams, rada tādas sekas, kas kavē patērētājus izmantot savas tiesības. Tas tā varētu būt īpaši, ja ņemam vērā izplatītos vispārējos priekšstatus dažās dalībvalstīs (tādās kā Ungārija), kur parasti tiek izmantota šī notariālā piespiedu izpildes procedūra un kur notariāls instruments tiek uztverts kā neatsaucama apņemšanās.

21 Skat. ievada apsvērumus.

tad, ja līguma noteikums, pat ja tas ir interpretēts, atsaucoties uz 5. pantu, rada līgumisku nelīdzsvarotību, un tas notiek par sliktu patērētājam, tas var tikt uzskatīts par negodīgu. Tomēr šādā situācijā negodīgums tiks noskaidrots, atsaucoties uz negodīguma kritēriju, kas ietverts 3. panta 1. punktā, nevis atsaucoties uz 5. panta skaidrojošo noteikumu.

87. Var piekrist, ka 2016. gada 28. jūlija spriedumā lietā *Verein für Konsumenteninformation* (C-191/15, EU:C:2016:612, 68. punkts), iespējams, tomēr ir apšaubīts, vai noteikums var tikt atzīts par negodīgu tikai tāpēc, ka tas nav sastādīts vienkāršā un skaidri saprotamā valodā. Tiesa atzina, ka šāda noteikuma negodīgums var izrietēt no formulējuma, kas neatbilst 1993. gada direktīvas 5. pantā noteiktajai prasībai par formulējumu vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Līdz ar to Tiesa no tā secināja, ka tipveida noteikums par piemērojamo tiesību izvēli, kurā ir norādītas tās dalībvalsts tiesības, kurā ir pārdevēja vai piegādātāja juridiskā adrese, ir negodīgs. Tā izdarīja šādu secinājumu, nevis atsaucoties uz šī noteikuma juridiskajām sekām, bet gan tāpēc, ka šis noteikums ir maldinošs patērētājiem, jo tie nebija informēti par noteiktu obligāto tiesību normu esamību [22].

88. Tomēr ir jānorāda, ka pirms šī secinājuma izdarīšanas Tiesa minētā sprieduma 67. punktā atgādināja, ka, lai noteikumu atzītu par negodīgu, tam ir jārada ievērojama nelīdzsvarotība pušu tiesībās un pienākumos, un tas norāda, ka Tiesas nolūks nebija radīt vēl vienu negodīguma kritēriju.

89. Katrā ziņā es uzskatu, ka ar šo spriedumu, iespējams, ir pārspīlēta "pārskatāmības prasības" piemērošanas joma [23], ko Tiesa bija noteikusi savā iepriekšējā judikatūrā [24]. Šajos apstākļos es uzskatu, ka Tiesai būtu jāatgriežas pie savas iepriekšējās pieejas, atbilstoši kurai 1993. gada direktīvas 5. pantā nav paredzēts neatkarīgs negodīguma kritērijs, kas atšķiras no 3. panta 1. punktā noteiktā. Līdz ar to es uzskatu, ka Tiesai drīzāk būtu jānorāda, ka 5. pantā vienkārši ir formulēts skaidrojošs noteikums, kas paredz, ka gadījumā, ja attiecīgie līguma noteikumi nav sastādīti "vienkāršā, skaidri saprotamā valodā", tad, ja rodas šaubas par kāda noteikuma nozīmi, "priekšroka ir dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam". Tikai gadījumā, ja pat pēc 5. pantā noteiktā skaidrojošā noteikuma piemērošanas noteikums joprojām rada ievērojamu pušu nelīdzsvarotību, ir jāpiemēro 3. panta 1. punktā noteiktais negodīguma kritērijs [25].

90. Tomēr iesniedzējtiesa vēlas pievērst uzmanību Savienības tiesību aktiem par negodīgu komercpraksi pret patērētājiem, kas ietver noteikumus attiecībā it īpaši uz maldinošu informāciju, un tostarp Direktīvas 2005/29 6. panta 1. punkta g) apakšpunktam un 7. panta 2. punktam. Tā kā iesniedzējtiesa nav minējusi direktīvu un tā kā lietas dalībnieki nav apsprieduši tās atbilstību, es nepiedāvāju turpināt analizēt šo jautājumu.

91. No tā izriet, ka noteikums nevar tikt atzīts par negodīgu, pamatojoties uz 1993. gada direktīvu, *tikai* tāpēc, ka tas patērētājam varētu radīt iespaidu, ka ir jāizpilda noteikta līgumsaistība, ja, novērtējot līguma noteikuma faktisko formulējumu, šāda izpilde patiesībā nav nepieciešama. Ņemot vērā negodīguma kritēriju, kas ietverts 3. panta 1. punktā, ir jāpierāda, ka noteikums rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izskatāmajā lietā notiek par sliktu patērētājam.

22 71. punkts.

23 Es uzskatu, ka šī pārskatāmības prasība attiecas tikai uz 4. panta 2. punktu, saskaņā ar kuru noteikumu negodīgā rakstura novērtējums neattiecas uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ciktāl šie noteikumi ir skaidri saprotamā valodā. Patiešām, 4. panta 2. punktā paredzētās prasības par saprotamību loģiskais pamatojums ir tāds, ka, ciktāl šādi noteikumi attiecas uz līguma galveno priekšmetu, ir paredzams, ka patērētāji, ņemot vērā šos elementus, piekritīs līgumam. Tādējādi, atšķirībā no citiem līguma noteikumiem, kurus patērētāji nelasa, noteikumi, kas attiecas uz līguma galveno priekšmetu, visticamāk, nepārsteigs patērētāju nesagatavotu. Līdz ar to, ja 4. panta 2. punktā noteiktās prasības par saprotamību piemērošanas joma ir tā pati, uz ko ir atsauce minētās direktīvas 5. pantā, tad tās pārkāpuma sekas nav vienādas, jo atšķiras šo divu noteikumu mērķi. Pirmajā gadījumā šis mērķis ir pārbaudīt, vai tikko pieminētais pieņēmums ir pareizs (un tādējādi patērētājam patiešām bija iespēja, pamatojoties uz skaidriem, saprotamiem kritērijiem, novērtēt viņam no līguma galvenā priekšmeta izrietošās ekonomiskās sekas), bet 5. panta mērķis, manuprāt, ir, pamatojoties uz 3. panta 2. punktā noteikto kritēriju, noskaidrot, kā noteikums ir jāinterpretē.

24 Skat. spriedumus, 2015. gada 26. februāris, *Matei*, C-143/13, EU:C:2015:127, 73. punkts, un 2018. gada 20. septembris, *Danko* un *Danková*, C-448/17, EU:C:2018:745, 61. punkts.

25 Skat., piemēram, spriedumu, 2015. gada 9. jūlijs, *Bucura*, C-348/14, nav publicēts, EU:C:2015:447, 64. punkts.

4. Trešais jautājums

92. Uzdodot trešo jautājumu, iesniedzējtiesa jautā, vai 1993. gada direktīvas 5. pants ir jāinterpretē tādā nozīmē, ka noteikums ir jāuzskata par uzrakstītu vienkāršā un skaidri saprotamā valodā, ja tā tiesiskās sekas var noteikt, vienīgi interpretējot valsts tiesību normas, attiecībā uz kurām līguma noslēgšanas laikā tiesas vēl nebija izstrādājušas konsekventu nostāju un par kurām konsekventa nostāja nav izstrādāta arī turpmākajos gados, pat ja citādi izmantotais formulējums ir skaidrs un saprotams.

93. Kā jau norādīju, 1993. gada direktīvas 5. pantā ir noteikts, ka "līgumos, kuros visi vai atsevišķi patērētājam piedāvāti noteikumi ir rakstveidā, šiem noteikumiem vienmēr jābūt sastādītiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā". Tas nozīmē, ka noteikuma formulējumam ir skaidri jānorāda tiesiskās sekas, ko izraisa šāds noteikums. Tāpēc jebkuram novērtējumam par to, vai noteikums ir saprotams, pirmkārt, ir jābalstās uz attiecīgo formulējumu.

94. Tomēr šajā lietā iesniedzējtiesa atsaucas uz tādu situāciju ar noteikumu, kad formulējums ir skaidrs, bet tā juridisko nozīmi padara neskaidru pretrunīgas judikatūras attiecībā uz aplūkotā noteikuma interpretāciju esamība.

95. Līdz ar to jautājums ir jāsaprot tā, ka tas attiecas uz iespējamu pienākumu informēt patērētāju par šo pretrunīgo judikatūru papildus 5. pantā noteiktajam pienākumam sastādīt noteikumus vienkāršā un skaidri saprotamā valodā. Attiecībā uz noteikumu, kas paredz, ka līgumu reglamentē tās dalībvalsts tiesību akti, kurā ir pārdevēja vai piegādātāja juridiskā adrese, 2016. gada 28. jūlija spriedumā lietā *Verein für Konsumenteninformation* (C-191/15, EU:C:2016:612, 69. punkts) Tiesa atzina, ka "tad, ja noteikuma sekas ir konkretizētas obligātās tiesību normās, ir būtiski, lai pārdevējs vai piegādātājs par minētajām tiesību normām informētu patērētāju".

96. Tomēr ir jānorāda, ka 1993. gada direktīvā nav nekādas atsauces uz šādu pienākumu. Tieši otrādi – šāda pienākuma esamība ir pretrunā 5. panta formulējumam, kas paredz, ka būtiska informācija par līgumu ir jāiekļauj pašā līgumā.

97. Turklāt neatkarīgi no tā, kādu nostāju Tiesa varētu ieņemt attiecībā uz jautājumu, vai 5. pantā ir noteikts neatkarīgs negodīguma kritērijs, es šaubos, vai 5. pants varētu tikt interpretēts tā, ka tajā līguma sastādītājam būtu uzlikts plašāks pienākums brīdināt patērētājus par tiesas nolēmumu faktisko vai iespējamo ietekmi attiecībā uz šo obligāto tiesību normu interpretāciju. Šajā ziņā vispirms ir jānorāda, ka direktīvas piektais un sestais apsvērums skaidri norāda uz to, ka "parasti patērētāji nezina tiesību aktus, kas reglamentē preču vai pakalpojumu pārdošanas līgumus *citās* dalībvalstīs" [26]. Tas pats par sevi liek domāt, ka direktīvā, vismaz pēc noklusējuma ir pieņemts, ka, lai gan patērētājiem parasti nav zināmi *ārvalstu* tiesību akti, ir jāuzskata, ka viņiem ir pietiekamas zināšanas par savu tiesību sistēmu, ciktāl tā attiecas uz patērētāju līgumu piemērošanu.

98. Otrkārt, ja 1993. gada direktīvas 5. pantam būtu šāda nozīme, tas potenciāli radītu ievērojamu un pat neskaidru slogu attiecīgo preču vai pakalpojumu piegādātājam. Varētu jautāt – kā var paredzēt, ka līguma sastādītājs apkopos vai izskaidros noteikuma tiesiskās sekas, kas ir bijušas pamatā virknei potenciāli pretrunīgu vai nekonsekventu lēmumu? Šis pienākums varētu būt īpaši apgrūtinošs anglosakšu tiesību sistēmās, kurās daudzas (protams, ne visas) līgumtiesības ir balstītas nevis uz vispārējā kodeksa noteikumiem (kā tas ir lielākajā daļā dalībvalstu) vai pat tiesību aktu, bet gan uz atsauci uz vairāku tiesas nolēmumu izpratni. Tomēr pat civiltiesību sistēmās, kurās tiesas lēmumi varbūt nav tik svarīgi, lai saprastu līgumtiesības, kā tas ir anglosakšu tiesību sistēmu gadījumā, šāds pienākums tomēr var izrādīties grūti izpildāms.

26 Mans izcēlums.

99. Treškārt, šāda 1993. gada direktīvas 5. panta interpretācija praksē nebūtu īstenojama. Galu galā direktīvas 20. apsvērumā ir paredzēts, ka "patērētājam būtu jādod iespēja faktiski izskatīt visus noteikumus [..]". Varētu jautāt – vai tiešām lēmuma, kas pieņemts spriedumā *Verein für Konsumenteninformation*, rezultātā ir jāierosina, lai pirms patērētāja līguma noslēgšanas potenciālie pārdevēji sniegtu pircējiem tiesas nolēmumu apkopojumu? Pat ja šis pienākums būtu jāattiecina tikai uz lieliem patērētāju pirkumiem [27], piemēram, kā šajā gadījumā – hipotēkas izpildi saistībā ar mājas iegādi, varētu tikai iztēloties nepacietību (nemaz runājot par apjukumu), ko vidusmēra patērētājs varētu izrādīt, saskaroties ar kaut ko, kas varētu līdzināties semināram līgumtiesību pamatos, ko sniedz nekvalificēts personāls. Katrā ziņā, ja direktīvā būtu noteikts šāds tālejošs pienākums, varētu sagaidīt, ka tas būtu skaidri norādīts.

100. Tāpēc es nevaru nenonākt pie domas, ka Tiesai varētu būt jāpārskata [sprieduma] *Verein für Konsumenteninformation* 69. punkta formulējums.

101. Protams, vispirms ir jāpievērš uzmanība minētā nolēmuma faktiem. Lieta bija par patērētāju grupas iesniegtu prasību apstrīdēt dažu elektronikas pārdošanas līguma, ko lielais starptautiskais mazumtirdzniecības uzņēmums *Amazon* bija noslēdzis ar Austrijas patērētājiem, standarta veidlapā ietvertu noteikumu spēkā esamību. *Amazon* nebija ne juridiskās adreses, ne jebkādas struktūras Austrijā. Vienā no šiem līguma noteikumiem vienkārši bija norādīts, ka līgumu reglamentē Luksemburgas tiesību akti. Piemēram, nebija nekādas atsauces uz Regulas Roma I noteikumiem [28], kas ir izstrādāta, lai aizsargātu patērētāju attiecībā uz noteikumiem par tiesību aktu izvēli. Šajā noteikumā arī nebija norādīts, ka Luksemburgas tiesību aktu izvēle neietekmē Austrijas tiesību aktos noteiktās patērētāju tiesības.

102. Tādējādi secinājums, ka šāds noteikums ir negodīgs, nepārsteidz. Ja reiz Briseles un Romas regulās ir noteikts kāds pamata aizsardzības shēmas *leitmotif*, tad tas ir par to, ka patērētāji ir jāaizsargā pret tādu līguma noteikumu darbību, kas paredz to izslēgšanu no jurisdikcijām vai tiesību aktu sistēmām, ko tie pazīst. Līdz ar to tieši tāpēc, ka šādi patērētāji netika informēti, ka ārvalstu tiesību aktu izvēles dēļ viņiem garantētās tiesības saskaņā ar Austrijas tiesību aktiem netiek ietekmētas, līguma noteikums, ar kuru bija paredzēta Luksemburgas tiesību aktu piemērošana Austrijas patērētājiem bez atsauces uz regulā Roma I ietverto aizsardzību attiecībā uz šādu tiesību aktu izvēli, ir gandrīz mācību grāmatas piemērs negodīgam noteikumam patērētāja līgumā.

103. Līdz ar to es uzskatu, ka Tiesas komentāri sprieduma *Verein für Konsumenteninformation* 69. punktā ir jāaplūko, ņemot vērā šos īpašos apstākļus un tiesību aktu izvēles noteikumu, kas ir iekļauti Regulas Roma I 4., 6. un 9. pantā, vispārīgo pamatu un ar to saistīto patērētāju aizsardzību.

104. Tomēr, ja Tiesas komentāri ir jāsaprot tā, ka pārdevējam vai piegādātājam ir vispārējs pienākums informēt patērētāju par obligātām tiesību normām, tad es baidos, ka šāds paziņojums tomēr nevar tikt atbalstīts. Lai gan šī Tiesa formāli nepiemēro precedentu sistēmu, tomēr, ņemot vērā nolēmuma lietā *Verein für Konsumententinformation* nozīmīgumu, es ieteiktu šos komentārus vismaz precizēt vai pat pārskatīt.

105. Saskaņā ar šo viedokli jāatgādina, ka visu dalībvalstu līgumtiesībās ir iekļautas obligātas tiesību normas, no kurām daudzas nepārprotami ir paredzētas patērētāju aizsardzībai. Tā tas noteikti ir civiltiesību sistēmās, kuras piemēro lielākā daļa dalībvalstu, jo to iekšējie kodeksi ir papildināti ar šāda veida noteikumiem. Tomēr tas attiecas arī uz anglosakšu tiesību sistēmām. Lai gan, kā jau esmu norādījis, anglosakšu tiesību sistēmās liela daļa līgumtiesību izriet no tiesu nolēmumiem, tomēr ir daudzi būtiski piemēri, kur šāda veida obligātas normas ir noteiktas ar likumu.

27 Iedalījums, kas pašā direktīvā katrā ziņā nav paredzēts.

28 Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 593/2008 (2008. gada 17. jūnijs) par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I) (OV 2008, L 177, 6. lpp.).

106. Līdz ar to dalībvalstu līgumtiesībās ir ietverts plašs obligātu noteikumu klāsts, sākot, piemēram, ar netiešiem noteikumiem par piegādāto preču un pakalpojumu piemērotību paredzētajam mērķim un beidzot ar īpašiem noteikumiem attiecībā uz nekustamā īpašuma nodošanu. Tāpēc nebūtu reāli ierosināt, lai pārdevējs vai piegādātājs pirms līguma noslēgšanas informētu patērētājus par katru šādu obligātu tiesību normu. Tā kā nolēmums lietā *Verein für Konsumententinformation*, protams, ir balstīts uz domu, ka patērētājiem būtu faktiski jādod iespēja pārbaudīt visus līguma noteikumus, lai varētu ietekmēt to saturu [29]. Šajos apstākļos katrā ziņā ir jāpieņem, ka Tiesa nav pieprasījusi, lai patērētājs tiktu iepazīstināts ar visām piemērojamajām obligātām tiesību normām, bet gan tikai ar tām, kas tieši ietekmē viņa piekrišanu.

107. Šajos apstākļos vispirms es ierosinu, ka Tiesas spriedumā lietā *Verein für Konsumenteninformation* noteiktais pienākums informēt būtu jāsaprot minētajā lietā izvirzītās hipotēzes robežās, proti, tās, kas attiecas uz noteikumu, ko reglamentē piemērojamie tiesību akti, acīmredzami plašo formulējumu sprieduma 69. punktā. Šāda sprieduma izpratne atbilstu arī 1993. gada direktīvas 5. un 6. apsvērumam, kur minēta nepieciešamība aizsargāt patērētājus, kuri vispār nav informēti par tiesību aktiem attiecībā uz citām jurisdikcijām.

108. Otrkārt, es uzskatu, ka lai vai kā būtu lietderīgi, ja Tiesa precizētu vai pat pārskatītu sprieduma lietā *Verein für Konsumenteninformation* 69. punkta tekstu. Šajā sakarā es iesaku Tiesai secināt, ka, ja nav īpašu apstākļu izvēlēties ārvalsts tiesību normas tādam noteikumam, kāds bija šajā lietā, pārdevējiem vai preču vai pakalpojumu piegādātājiem nav noteikts vispārējs pienākums pirms līguma noslēgšanas pievērst klientu uzmanību šādu obligātu tiesību normu esamībai.

109. Attiecībā uz uzdoto jautājumu es uzskatu, ka pienākuma sniegt informāciju pastāvēšana izriet no Direktīvas 2005/29, nevis 1993. gada direktīvas un ka šādam pienākumam būtu jāattiecas tikai uz galveno informāciju [30]. Katrā ziņā šim pienākumam nebūtu jāietver pastāvošās judikatūras izklāsts. No tā savukārt izriet, ka pretrunīgas judikatūras pastāvēšana katrā ziņā pati par sevi nav pietiekama, lai konstatētu, ka līguma noteikums, kas savukārt neattiecas uz šo judikatūru un ar ko tā nav paskaidrota, 1993. gada direktīvas 5. panta izpratnē nav saprotams.

5. Ceturtais jautājums

110. Uzdodot ceturto jautājumu, iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, vai 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta m) apakšpunkts būtu jāinterpretē tādējādi, ka tas attiecas uz līguma noteikumu, kas nav atsevišķi apspriests, ja pusei, kas noslēdz līgumu ar patērētāju, ar to ir piešķirtas tiesības vienpusēji noteikt, vai patērētāja līguma izpilde atbilst līguma noteikumos paredzētajam, vēl pirms līdzēji ir sākuši to pildīt.

111. Šajā sakarā ir jāatgādina, ka 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta m) apakšpunkts attiecas uz noteikumu, kura mērķis vai sekas ir dot pārdevējam vai piegādātājam tiesības cita starpā noteikt, vai piegādātās "preces vai pakalpojumi" atbilst līgumam, vai arī dot tam ekskluzīvas tiesības interpretēt jebkuru līguma noteikumu. Tomēr no vārdu "preces vai pakalpojumi" lietojuma ir skaidrs, ka pielikuma (1) punkta m) apakšpunkts neattiecas uz *visām* no līguma izrietošajām saistībām, bet tikai uz tām, kas attiecas uz jautājumu, vai attiecīgās preces vai pakalpojumi ir piegādāti saskaņā ar līgumu. Patiešām, ja būtu bijis paredzēts, ka (1) punkta m) apakšpunkts ir jāpiemēro visām iespējamajām no līguma izrietošajām saistībām, tad Savienības tiesību aktos, iespējams, būtu lietots cits formulējums, nevis vārdi "preces un pakalpojumi".

29 Skat. 63. un 68. punktu.

30 Pēc analoģijas skat. spriedumu, 2016. gada 7. septembris, *Deroo-Blanquart*, C-310/15, EU:C:2016:633, 48. punkts.

112. Līdz ar to 1993. gada direktīvas pielikuma (1) punkta m) apakšpunkts neattiecas uz noteikumu, ja "pusei, kas noslēdz līgumu ar patērētāju, ar to ir piešķirtas tiesības vienpusēji noteikt, vai patērētāja līguma izpilde atbilst līguma noteikumos paredzētajam, vēl pirms līdzēji ir sākuši to pildīt", lai gan saskaņā ar minētās direktīvas 3. panta 1) punktu noteiktos apstākļos tas varētu būt negodīgs līguma noteikums, jo tas gandrīz pēc būtības rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma.

113. Tādēļ es atkārtoju, ka (1) punkta m) apakšpunkts attiecas tikai uz noteikumiem, kas pārdevējam vai piegādātājam piešķir ekskluzīvas tiesības noteikt, vai piegādātās *preces vai pakalpojumi* ir atbilstoši līgumam, – tas neattiecas uz līguma izpildi kopumā.

IV. Secinājumi

114. Ņemot vērā visus šos apsvērumus, es ierosinu Tiesai uz *Fővárosi Ítélőtábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa. Ungārija) uzdotajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos pielikuma (1) punkta q) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tas nav vispārējs aizliegums attiecībā uz jebkuru līguma noteikumu, kas nav atsevišķi apspriests un kura mērķis vai sekas ir apvērst pierādījuma pienākumu, ja saskaņā ar piemērojamajiem tiesību aktiem principā šim pienākumam būtu jābūt otrai pusei.

2) Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ir aizliegts kā negodīgs tāds līguma noteikums, kura sekas ir tādas, ka patērētājam tiek ierobežota vai liegta piekļuve strīdu izšķiršanas mehānismam. Savukārt noteikums, kas patērētājam dod pamatotu iemeslu uzskatīt, ka viņam ir pilnībā jāpilda līgums tā un tik lielā mērā, kā to ir noteicis aizdevējs, tostarp arī gadījumā, ja patērētājs to apstrīd, Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē nav negodīgs līguma noteikums.

3) Direktīvas 93/13 5. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka valstu tiesu konsekventas nostājas par standarta noteikuma interpretāciju neesamība pati par sevi nav pietiekama, lai varētu secināt, ka šis noteikums nav uzrakstīts vienkāršā un skaidri saprotamā valodā šīs tiesību normas izpratnē.

4) Direktīvas 93/13 pielikuma (1) punkta m) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tas pats par sevi nav piemērojams līguma noteikumam, kas nav atsevišķi apspriests un kurā puse, kas noslēdz līgumu ar patērētāju, ir pilnvarota vienpusēji noteikt, vai patērētāja līguma izpilde atbilst līguma noteikumiem. Tomēr noteiktos apstākļos šāds noteikums var tikt uzskatīts par direktīvas 3. panta 1. punkta noteikumu pārkāpumu.